

TEMATSKE RUTE U ZAVIČAJNOJ NASTAVI – ISTARSKI KNJIŽEVNI ITINERARI

Dr. sc. Nataša Urošević
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,
Interdisciplinarni studij *Kultura i turizam*
e-mail: nurosev@unipu.hr

Jelena Urošević-Hušak, mag. phil.
Privatna gimnazija „Juraj Dobrila“, Pula
e-mail: uhjelena@gmail.com

Sažetak

U radu su istražene inovativne mogućnosti primjene tematskih ruta u zavičajnoj nastavi i predstavljen projekt istarskih književnih itinerara, a temeljno teorijsko-metodološko polazište je koncept zavičajne nastave istarskog pedagoga Tone Peruška. Istraživanjem se ukazuje da se zavičajna nastava, istraživanjem, upoznavanjem, očuvanjem i afirmacijom lokalnih, regionalnih i nacionalnih vrijednosti i osobitosti, kroz koncept multikulturalnog i interkulturalnog obrazovanja, adekvatno uklapa u odgoj i obrazovanje za Europsku uniju. Na temelju konkretnih iskustava iz nastavne prakse predstavljeni su mogući modeli promišljanja i osmišljavanja tematskih ruta u zavičajnoj nastavi. Autorice zaključuju da ovakvi alternativni oblici terenske nastave potiču kreativnost učenika i studenata, olakšavaju usvajanje ključnih spoznaja kroz timski rad i interaktivnu projektnu nastavu, potičući sve sudionike na inovativno promišljanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti svog zavičaja.

Ključne riječi: *zavičajna nastava, tematske rute, književni itinerar, Istra*

*Banalna je već, no vječna je istina:
kako je čovjek dio i neba i zemlje i biljaka kraj kojih je odrastao –
i kako on svuda u životu, makar kuda zalutao,
nosi sa sobom onaj dio neba što ga je gledao nad svojom rodnom kućom,
kako u svojim očima nosi boje djetinjstva
i kako prema tome procjenjuje i mjeri sve što susreće.*
(Barac, 1924:74)

Uvod

U doba globalizacije, intenzivnih ekonomskih, političkih i društvenih promjena i aktualnih eurointegracijskih procesa sve je veća uloga škola i sveučilišta

u odgoju i obrazovanju mladih naraštaja za integrirano društvo znanja. Život u multikulturalnom društvu, koje karakterizira dinamično prožimanje civilizacijskih vrijednosti u širem europskom kontekstu, nameće potrebu promišljanja uloge zavičajnosti i valorizacije zavičajnih vrijednosti, te očuvanja tzv. baštinske riznice i kroz obrazovni sustav.

I procesi europskog udruživanja u kojima sudjeluju Istra i Hrvatska polaze od kreativne interakcije i valorizacije autentičnih zavičajnih kulturnih doprinosa, afirmacije i promocije kulturnih identiteta. Zavičajna se nastava na taj način, očuvanjem i afirmacijom lokalnih, regionalnih i nacionalnih vrijednosti i osobitosti, kroz koncept multikulturalnog i interkulturalnog obrazovanja, kreativno uključuje u odgoj i obrazovanje za Europsku Uniju.

Kako bismo današnje učenike i studente što adekvatnije pripremili za europsku budućnost, bitno je da u upoznavanje svijeta krenu s kvalitetnim spoznajama o vlastitom zavičaju. Polazišna pretpostavka je pritom da su definiranje simboličkog i značenjskog prostora vlastite kulture, te afirmacija kulturnih identiteta ključan preduvjet za uspješno uključivanje u europske obrazovne i kulturne procese.

Vjerujemo da bi, u promišljanju inovativnih oblika prenošenja i usvajanja znanja nastavnicima od velike pomoći mogao biti koncept zavičajne nastave koji je još šezdesetih godina prošlog stoljeća inaugurirao istarski pedagog Tone Peruško. U radu je, upravo na tragu Peruškova koncepta zavičajnosti, istražena primjena novih modela zavičajne terenske nastave, koji omogućavaju istraživanje, upoznavanje, afirmaciju i valorizaciju ključnih elemenata zavičajne kulture, baštine i identiteta kroz tematske rute i književne itinerare.

Koncept zavičajne nastave

Tone Peruško (1905-1967) osnovao je 1961. Pedagošku akademiju u Puli i bio njen prvi ravnatelj. „Njegov je doprinos pedagogiji to što je prvi obradio i uveo zavičajnu nastavu za koju je napisao jedan od ponajboljih priručnika“, stoji ukratko u jedinom danas raspoloživom priručniku za zavičajnu nastavu (Bertić, Trogrlić, 1996). U uvodnom poglavlju skripte *Nastava o zavičaju – Istri* (Peruško, 1966), objavljene na Pedagoškoj akademiji 1966., na temelju koje je kasnije nastala *Knjiga o Istri* (Peruško et al., 1968), Peruško razrađuje „princip zavičajnosti u nastavničkim školama“, pojašnjavajući da je uvođenje predmeta *Nastava o zavičaju* 1961. izazvalo „neke nesuglasice proizašle iz nepoznavanja specifičnog razvoja i položaja Istre kao novooslobođenog i pograničnog državnog područja, te iz nerazumijevanja **didaktičkog principa zavičajnosti**, koji se sastoji u tome da upoznavanje učenika s vanjskim svijetom treba započeti s upoznavanjem najbliže učenikove okoline. „To je onaj zahtjev što su ga postavljali još Komenski u 17., Rousseau u 18. i Diesterweg u 19. vijeku: od bližega k daljnjemu, od poznatoga nepoznatome itd.“ Taj koncept Peruško naziva i principom životne, odnosno životnoprостorne blizine, „što znači da u nastavi polazimo od onih društvenih i prirodnih manifestacije koje se nalaze u učenikovoj blizini“. On smatra da i „ostalu građu, koja je prostorno daleko treba u procesu nastave gledati kroz prizmu zavičaja“ (Peruško, 1966).

Princip zavičajnosti, prema kojemu „kroz poznato gledamo i upoznajemo nepoznato“, vrijedi za sve etape školovanja, s tim da bi trebao biti „najjače zastupljen na nižem stupnju, u osnovnoj školi“ (Peruško, 1966). Prema tom principu sastavljen je i tadašnji novi plan i program za osnovnu školu, tako da je primjerice u prvim razredima princip zavičajnosti postavljen kao osnovna i obavezna smjernica za upoznavanje prirode i društva, a konkretiziran je i u nastavi zemljopisa za osmi razred.

Nakon navođenja pedagoških razloga za uvođenje zavičajne nastave, autor detaljno obrazlaže i „političke“, s osvrtom na dramatičnu multikulturalnu povijest Istre te na stoljetnu borbu za pripojenje matici zemlji: „Istarski je čovjek pomalo ostajao u svojoj intimnosti negdje na granici slavenskoga i latinskog svijeta, između Balkana i Apenina“, te je tako „ostao neka vrsta lokalnog patriota, izoliran u svojoj intimnosti i od Italije i od Jugoslavije“. U tom kontekstu, važna je uloga zavičajne nastave „razbiti taj osjećaj izoliranosti i ukloniti osjećaj nacionalne manje vrijednosti, pomoći tom 'čovjeku na raskršću' znanjem koje će postati uvjerenjem“ (Peruško, 1966).

Razmatrajući metodički koncept organizacije nastave, Peruško napominje da je zavičajnost prekompleksan sadržaj da bi ga predavao samo jedan nastavnik. Uz teorijsku nastavu, program zavičajne nastave za studente Pedagoške akademije obuhvaćao je tako i terensku nastavu, odnosno tematske nastavne ekskurzije po Istri, i to prvo na Labinštinu, zatim preko Bužeštine na Pazinštinu. Sljedeća ekskurzija vodila je zapadnom obalom Istre do Kopra i vraćala se kroz unutrašnjost Istre preko Buja do Pule. Dio zavičajne nastave obuhvaćao je i „partizanski marš Tragom istarskih brigada“ na Učku, gdje su se studenti sastajali s kolegama iz Rijeke.

U nastavku skripte za *Nastavu o zavičaju* Peruško detaljno iznosi geografske činjenice o najvećem našem poluotoku, a piše i o prometnim vezama Istre sa zaleđem s posebnim naglaskom na pomorske veze, odnosno potrebu uspostavljanja tzv. „mosta preko Kvarnera“. Slijedi opširan pregled povijesti Istre od prapovijesti do sjedinjenja Istre s maticom zemljom, a vrlo detaljno je obrađena i kulturna povijest (uključujući jezik, dijalekt, glagoljašku kulturu, usmeno stvaralaštvo i glazbu, te najznamenitije Istrane). Svo je to gradivo trebalo omogućiti tadašnjim studentima Pedagoške akademije da se još kvalitetnije osposobe za zavičajnu nastavu. Na temelju Peruškove *Skripte* iz 1966., nakon autorove smrti 1968. objavljena je *Knjiga o Istri*, kapitalno djelo, zamišljeno kao „cjelovit prikaz istarske povijesne sudbine sagledane sa stajališta suvremenih razvojnih procesa i današnjih potreba da se taj stoljećima zapostavljeni kraj najzad svestrano unaprijedi“ (Peruško et al., 1968). *Knjiga o Istri* i danas je nezaobilazan priručnik za svakog predavača zavičajne nastave, ali i za sve koji se žele bolje upoznati sa specifičnostima istarske povijesti i kulture.

Zanimljive su Peruškove bilješke o zavičajnoj nastavi u kojima se spominju primjedbe jednog roditelja iz šezdesetih: „Ako već učenik mora znati kada je Kristofor Kolumbo otkrio Ameriku, zašto ne bi znao kako i kada je nastalo njegovo rodno mjesto“ (Peruško, 1966). Činjenica je da i danas djeca u školi i kod kuće, a posebno putem medija, nekritički zatrpavaju gomilom informacija iz svih područja

znanja i da su dobro upoznati sa svjetskim pitanjima, ali da vrlo površno poznaju svoju neposrednu okolinu.

Stoga smo i na početku našeg projekta proveli kraće istraživanje, odnosno anketiranje učenika, zamolivši ih da riješe kraći test iz područja poznavanja zavičaja. To je istraživanje bilo i konkretan povod za razradu modela zavičajne nastave.

Pojam zavičaja

Zavičaj možemo promatrati kao emocionalnu, ali i kao književnu i pedagošku, odnosno didaktičko-metodičku kategoriju i definirati ga kao domovinu u malom, „osobnu domovinu“ (Rosandić, 2006, 9). Zavičaj je mjera i model za raspoznavanje svijeta: upoznavajući fenomene i pojave, te prirodne i kulturne zakonitosti u zavičaju, lakše spoznajemo osnovne zakonitosti u širem kontekstu. Koncept zavičajnosti uključuje didaktičku preokupaciju da se škola vrati životu i poveže sa životom, da bude odraz života i u službi života. Radi se, ukratko, o principu životne blizine i povezanosti nastave sa konkretnim životom: od bližega k daljemu i od poznatog k nepoznatom: bliže je draže, a draže je interesantnije, govorili su stari pedagogi. Istovremeno, pojam zavičajnosti uključuje i jedinstveni prostor identitetskog uporišta, a zavičajna kultura je i most prema drugim kulturama: „Još uvijek su zavičajni oni putokazi koji nas usmjeravaju, svjetionici koji upozoravaju na brodolome, prostori koji nas ukorjenjuju, uporišta iz kojih polazimo i kojima se vraćamo da bismo crpili nove poticaje“ (Skok, 1975, 59).

Veliki rječnik hrvatskoga jezika Vladimira Anića zavičaj definira kao mjesto rođenja i rodni kraj. Što se tiče hrvatske jezične prakse, što se više udaljavamo u prošlost, leksem „zavičaj“ je sve manje u uporabi, pa ga u nekim rječnicima iz 18. stoljeća tako uopće nema. U leksikografski najambicioznijem rječniku starije hrvatske tradicije *Rjecosloxye slovinsko-italiansko-latinsko*, tiskanom u Dubrovniku 1806. godine, pojam se javlja u naizgled iznenađujućem značenju „običaj“! „Da bi paradoks s današnjeg shvaćanja jezika i kulturološke prepoznatljivosti leksema bio još veći, „zavičaj“ je dosta iscrpno opisan u *Srpskom rječniku istumačenu njemačkijem i latinskijem riječima* (Beč, 1852), kao „mjesto gdje se ko rodio i navikao, Ort wo man geboren worden, und woran man sich gewöhnt hat, die Heimat, solum natale: I kljuse i goveče teže na svoj zavičaj“, ističe Rosandić (2006, 25).

Daljnijim razvojem jezika, nakon objavljivanja *Hrvatsko-njemačko-talijanskog rječnika znanstvenog nazivlja* Bogoslava Šuleka (Zagreb, 1874-1875), pojam zavičaja izjednačen je s pojmom domovine: „zavičaj...(postojbina, domaja), Heimat, tal. patria.“ Šulek ipak ne razlikuje pojmove zavičaja i domovine, koji u hrvatskom jeziku i danas interferiraju ali nisu istoznačni jer zavičaj može, ali i ne mora, imati moderne državnopravne konotacije, dok se domovina danas redovito vezuje uglavnom za pojam nacionalne države s kojom se pojedinac identificira.

Zavičaj se ili dobiva rođenjem, što je neovisno o pojedinčevoj volji ili ga se stječe običajem i/ili navikom. Što se tiče procesa zavičajne identifikacije, bitno je ukazati na problem podvojene zavičajnosti današnjih generacija, koji je vezan za procese demografske tranzicije i modernizacije, te velike seobe iz sela u grad koja se

dogodila u zadnje dvije-tri generacije: iako se identificiraju sa svojim životnim okolišem, većina najčešće ne zaboravlja kraj iz kojega su potekli, s druge strane mnogima je opet važniji zavičaj s kojim su se životno i radno saživjeli, itd.

Zavičaj je i česta literarna tema, posebno u kontekstu dramatičnih suvremenih povijesnih zbivanja. U tom kontekstu, proustovska potraga za izgubljenim vremenom pretvara se u potragu za izgubljenim zavičajem.

Suvremeni čovjek je pojedinac dvostrukih ili višestrukih zavičajnih referenci, on odgojem i životom u multikulturalnoj svjetskoj zajednici sam gradi „hibridni“ identitet, koji se više ne može definirati jednoznačno kao nacionalni ili neki drugi oblik kolektivnog identiteta. Vraćajući se na uže određenje zavičajnog identiteta, korisno je spomenuti i definiciju filozofa Milana Kangrge, koji bitnom odrednicom zavičaja ističe moto „biti ili osjećati se kao kod svoje kuće“ (Kangrga, 1972).

Interkulturalni i multidisciplinarni pristup zavičajnoj nastavi

Zavičaj je uvijek mišljenje o sebi i drugome. U interkulturalnim situacijama i u pluralistički usmjerenom društvu bogate kulturne i civilizacijske baštine važna je uloga zavičajne nastave kao najjačeg uporišta stvaranja kulture tolerancije i poštivanja različitosti. Istra je kroz povijest uvijek bila prostor kontakta različitih kultura, tako da je ovdje i pitanje zavičajne nastave poželjno sagledavati u multikulturalnoj i interkulturalnoj dimenziji sjećanja i pamćenja različitih kultura.

Multikulturalizam, interkulturalizam, interkulturalno obrazovanje i interkulturalna pedagogija sve su uobičajeniji pojmovi i u suvremenom hrvatskom školskom sustavu, a povezuju se s prihvaćanjem i poštivanjem tuđih kultura, običaja i vrijednosti. „Multikulturalnost je danas registracija kulturne raznolikosti, nazočnosti više kultura na istom prostoru, a interaktivan odnos među različitim kulturama nazvan je interkulturalnošću. Taj je odnos višeslojan i raznolik. Kreće se od kulturne isključivosti i odbacivanja drugih kultura do kulturne integracije, odnosno prihvaćanja različitih kulturnih vrijednosti temeljem individualnih izbora“ (Marinović, 2006, 15).

Multikulturalnost prije svega znači priznati činjenicu da su susjedi naši realni Drugi i da s njima dijelimo mnogo više zajedničkog nego što se razlikujemo, a raznolikost je bitan dio i našeg identiteta. Dijalog među pripadnicima različitih kultura definira se kao interkulturalni, a strukturira se u sljedećim okvirima: jednakopravnost kultura, raznolikost kultura, kulturni pluralizam, demokratizacija i dehijerarhizacija kultura.

Ostvarivanje ravnopravnog dijaloga različitih naroda i kultura, jezika, rasa, religija i tradicija, uzajamno razumijevanje, obrazovanje za toleranciju i poštovanje za druge, zajedništvo te dvosmjerna integracija, humanost, prijateljstvo, nenasilje, potiskivanje ekstremizma i predrasuda, te prihvaćanje duhovnih i kulturnih razlika temeljni su zadaci Interkulturalnog projekta Vijeća Europe. Na taj način, promovirajući interkulturalno obrazovanje kao aktivnu platformu suživota, suvremena interkulturalna pedagogija ima vrlo važnu ulogu pripreme budućih generacija za život i rad u europskoj zajednici naroda.

Interkulturalno obrazovanje traži od nastavnika iskorak iz standardnih oblika poučavanja, nove oblike rada i nova metodička oruđa, prvenstveno timski rad uz poticanje individualnih interesa i talenata, interaktivno učenje, multimedijalnost, eksperimentiranje, integriranu nastavu i terenski rad.

Potrebno je razjasniti i širi kontekst i važnost interkulturalnog obrazovanja kao konstruktivnog faktora koji će pridonijeti uzajamnom razumijevanju između pojedinaca i skupina u širem europskom i svjetskom kontekstu. Naime, suvremene europske države i regije danas se susreću s problemom masovnih ekonomskih migracija, koje pojačavaju etnički i kulturnu raznolikost. Ta su kretanja posljedica neujednačenog gospodarskog rasta u svijetu, visokog prirasta stanovništva u zemljama u razvoju, marginalizacije ruralnih područja i ubrzane urbanizacije, te privlačnosti životnih stilova i vrijednosti bogatijih regija i zemalja. Osim ekonomskih migranata, u zapadne zemlje osamdesetih i devedesetih stižu i političke izbjeglice i azilanti. Doseljavanje s drugih kontinenata dodalo je nove „manjine“ europskoj zajednici i naglasilo postojeći društveni i kulturalni pluralizam, pa su gotovo sve zemlje postale multikulturalne zajednice.

Osim potrebe da se u multikulturalnim sredinama manjinama osiguraju svi uvjeti za očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta, prije svega materinjeg jezika, kulture, tradicije i religije, obrazovni sustav ima i zahtjevnu zadaću pretvaranja kulturne raznovrsnosti u konstruktivni faktor i novu kvalitetu koja će doprinijeti uzajamnom razumijevanju između pojedinaca i skupina.

Cilj je interkulturalnog obrazovanja pokazati poštovanje i toleranciju prema raznovrsnosti i individualnosti, i dati mladima ključ razumijevanja plurikulturalnog svijeta koji ih okružuje. U okviru obrazovanja za europsko društvo budućnosti bitno je uočiti i entocentrizam školskih udžbenika i stereotipe što ih oni prenose, te omogućiti učenicima nastavu koja će učenicima zavičajnu i svjetsku povijest i kulturu približiti iz više dimenzija (Marinović, 2006, 20).

Zavičajna interkulturalna nastava je otvoren koncept i u disciplinarnom smislu i kao istraživačko područje. To znači da bi trebala koristiti obrazovnu snagu multidisciplinarnog pristupa, razvijajući kroz timski rad u učenicima znatiželju i istraživački duh, posebno primjenom metoda otkrića u proučavanju nasljeđa, kao područja koje naglašava međukulturalne utjecaje. Važno je pritom razvijati kritičko prosuđivanje, čiji je cilj razviti kod mladih osoba intelektualnu sposobnost ocjene kvalitete i valjanosti različitih tipova razmišljanja i vrijednosnih sudova, sposobnost vlastitog mišljenja, objektivnosti i otpora manipulaciji.

Istarski književnici u zavičajnoj nastavi: mate balota

U kontekstu interkulturalne zavičajne nastave, učenicima je moguće priču o povijesti i kulturi njihovog zavičaja ispričati i kroz djelo Mije Mirkovića/MATE BALOTE (1898-1963), kao i drugih ključnih autora, koje ćemo spomenuti u nastavku. Kroz terensku nastavu koja prati motive iz Balotinih djela učenici se mogu upoznati s najbitnijim elementima kulturnog identiteta istarskog sela i grada, pogotovo južne Istre i Pule. Pritom im je potrebno ukazati da je, kao znanstvenik i književnik, Mirković/Balota, u svom izuzetno bogatom i raznorodnom djelu

dokumentirao i umjetnički transponirao elemente tradicijske baštine istarskog poluotoka, opasno ugrožene, kako je smatrao, 'industrijskom makinom', naglim političko-društvenim promjenama i kulturološkim šokom koji je istarskom selu donijela prvo austro-ugarska vladavina, pa zatim Prvi svjetski rat i talijanska okupacija. Njegove pjesme i feljtoni, koji su nastajali u doba fašističke okupacije Istre, ujedno su i nepresušno vrelo povijesnih, kulturoloških i etnografskih podataka, i to upravo u ključnom razdoblju naglog prelaska iz predindustrijskog u industrijsko društvo, iz usmene u pisanu kulturu, iz seoskog u gradski način života, iz pučke u popularnu i masovnu kulturu. Rekonstrukcija urbanih i seoskih istarskih „mikrokozmosa“ kroz književna djela omogućuje usmjeravanje s „velikih“ tema na teme ljudske svakodnevnice i običnih ljudi, i omogućuje kreativnu interakciju lokalnog i univerzalnog kroz zavičajnu nastavu.

U okviru terenske zavičajne nastave, s gimnazijalcima je moguće krenuti od „baštinskih zavičajnih itinerara“, osmišljenih na temelju književnih djela Mate Balote. Projekt obuhvaća terensku nastavu, obilazak povijesnih lokaliteta koji se spominju u djelima i tematske radionice, te razradu nekoliko zavičajnih cjelina, odnosno tematskih zona ili prostora koji se kreću od najbližeg i prisutnog prema daljem i nepoznatom, u skladu s principom zavičajnosti. Pritom je važno u cijeli koncept aktivno uključiti učenike, koji bi pripremili prezentaciju pojedinih itinerara.

Projekt multidisciplinarno obuhvaća nekoliko predmeta: od hrvatskog i stranih jezika, preko povijesti i zemljopisa, do politike i gospodarstva, te likovnog i glazbenog odgoja. Koriste se sljedeća djela: monografija *Puna je Pula* (1954, 2006), roman iz istarskog narodnog života *Tijesna zemlja* (1946, 2002) i čakavski kanconijer *Dragi kamen* (1938, 2009).

Ovisno o afinitetima učenika i nastavnika, te samom nastavnom planu, može se krenuti s temom koja je većini možda najzanimljivija i najbliža: to bi bila povijest najvećeg istarskog grada i njegov ubrzani razvoj tijekom austro-ugarske vladavine, kad je Pula postala glavna austrijska ratna luka i multikulturalna europska metropola. U sklopu obrade književne monografije *Puna je Pula*, grupa učenika ili sam profesor mogli bi pripremiti kratku prezentaciju o tom burnom povijesnom razdoblju, a kao uvod može poslužiti i posjet Povijesnom muzeju na Kaštelu ili obilazak austrijskih tvrđava. Nakon toga učenici po grupama i vlastitim interesima razrađuju pojedine tematske cjeline, odnosno poglavlja u *Punoj Puli*. Jedna grupa može tako, na temelju podataka iznijetih u knjizi, obraditi razne faze tromilenijske povijesti Pule, druga bi se mogla pozabaviti događajima vezanim za 1. svjetski rat, treća prati preporodna zbivanja u Istri, o kojima Balota također piše. U sam proces upoznavanja s poviješću vlastitog grada i šire regije bilo bi zanimljivo uključiti i djedove i bake, odnosno ostale žive sudionike kao kazivače priča.

To bi ujedno bila poveznica prema sljedećem djelu, *Tijesnoj zemlji*. Balotin „roman iz istarskog narodnog života“, koji je u međuvremenu (2002.) ušao i u lektiru, omogućit će učenicima upoznavanje sa širim zavičajem, počevši od neposredne okolice Pule. U sklopu obrade pojedinih dijelova romana, učenici se upoznaju sa seoskim načinom života, s tradicionalnim ruralnim graditeljstvom (kažun, suhozid), te s pojedinim aspektima povijesti (naseljavanje u Istru, ekonomska povijest sela, prijelaz iz predindustrijskog u industrijsko doba),

zemljopisa (crvena, bijela, siva Istra, poljoprivredne kulture), politike i gospodarstva (glavne privredne grane kroz povijest, politička povijesti i slično), te likovne (lončarstvo, klesarstvo) i glazbene kulture (istarska ljestvica, narodna pjesma). U sklopu izleta u Rakalj, posjetit će spomen-muzej u rodnoj kući Mate Balote i susresti se s učenicima tamošnje škole, koji su sa svojim nastavnicima osmislili metodičko-didaktički projekt „Osluhni zavičaj – zove te pramaliće“, u sklopu kojeg svakog rujna napuštaju školu i kroz terenski rad, putem tematskih radionica i integrirane nastave, koja se odvija na idejama i radnji *Tijesne zemlje* na neposredan način oživljuju roman.¹ Projekt uključuje integriranu nastavu kroz likovno-oblikovnu, glazbenu, literarno-recitatorsku te lingvističko-dijalektološku radionicu, a ujedno motivira sudionike i na terenski i tinski rad te daljnja istraživanja.

Susret s autentičnim lokacijama iz romana poslužiti će i kao prijelaz prema sljedećoj nastavnoj cjelini, a to je kanconijer *Dragi kamen*. Motivski bliska *Tijesnoj zemlji*, ova će antologijska zbirka omogućiti učenicima da se upoznaju s vrhunskim ostvarenjima zavičajne dijalektalne lirike. Tema se može obrađivati i multimedijalno, pa se može krenuti i slušanjem/gledanjem spota *Koza* s novog CD-a istarskog skladatelja Brune Krajcara. Učenici bi mogli po grupama preslušati cijeli CD i komentirati koja im se pjesma najviše sviđa i zašto, te nakon toga analizirati jednu od njih. *Dragi kamen* obrađivao bi se uglavnom u sklopu nastave hrvatskog jezika i glazbenog odgoja. Pojedine pjesme, koje tematiziraju razdoblje fašističke okupacije Istre (*Na Rečini*, *Prid „Kontinentalon“*, *Daleki dom*) mogle bi se spomenuti i u sklopu nastave povijesti. Bitno bi bilo obuhvatiti i cijeli kompleks nematerijalne baštine (usmena književnost, predaje, legende, vjerovanja, narodni plesovi). Obrada područja zavičajne narodne kulture trebala bi svakako uključiti i posjet Etnografskom muzeju Istre u Pazinu, uz obilazak lokalnih znamenitosti i važnih institucija (Pazinska gimnazija, Arhiv), te priču o Pazinskoj Jami i Julesu Verneu. S druge strane, Balotina poezija može istovremeno biti i most u upoznavanju s dijalektalnom poezijom, s tim da učenici mogu dobiti zadatak da obrade autora ili zbirku, odnosno da akcentuiraju pjesmu po vlastitom izboru.

U sklopu nastave povijesti i hrvatskog jezika, te priče o najznamenitijim Istranima, treba, među ostalima, svakako spomenuti i Matiju Vlačića Ilirika i dati učenicima za zadatak da ispituju njegovu ulogu u povijesti i važnost za razvoj tiskarstva i pismenosti na hrvatskim prostorima. (Priču o Vlačiću moguće je ispričati i u sklopu „baštinskog itinerara“ po Labinštini, koji bi uključio i posjet Plominu i Raši.) Vrlo vrijedan priručnik bit će pritom svakako već spomenuta *Knjiga o Istri*, a učenike zainteresirane za daljnja istraživanja (u obliku seminara ili maturálnih radnji) moguće je uputiti i na izdanja Čakavskog sabora objavljena u sklopu biblioteke *Istra kroz stoljeća*.

Korisno bi bilo, u sklopu interkulturalne nastave, koristiti se i izvorima na talijanskom jeziku. Pritom je u zavičajnoj nastavi nezaobilazan priručnik *Istria nel Tempo, Manuale di storia regionale dell' Istra con riferimenti alla città di Fiume*, u kojem se kao primjer dvije autentične istarske intelektualne sudbine spominju Mijo Mirković/Mate Balota i Fulvio Tomizza (Ivetic, 2006:638). Učenici bi u sklopu

¹ Vidi opis projekta *Osluhni zavičaj – zove te pramaliće, Kako (do)živjeti lekturu*, u Balota, Mate: *Tijesna zemlja*, AmforaPress, Pula, 2002.

zavičajne nastave mogli pročitati članak o ova dva istarska pisca i usporediti njihove životne sudbine, glavne interese i teme. To bi ujedno mogao biti i povod za detaljnije iščitavanje priručnika, koji donosi obilje zanimljivih detalja iz kulturne povijesti istarskog poluotoka.

Učenike (i studente) valja upoznati i s drugim autorima koji obrađuju istarsku zavičajnu tematiku (Eugen Kumičić – Brseč, Viktor Car Emin – Kraj, Drago Gervais – Opatija, Zvane Črnja – Žminj), a bitno ih je i zainteresirati za daljnji istraživački rad, proučavanje pojedinih područja. Jedno od intrigantnijih, manje poznatih i njima bližih razdoblja u povijesti Istre, ono nakon Drugog svjetskog rata, mogu tako upoznati i kroz djela Milana Rakovca (roman i predstava *Riva i družici*), Miroslava Bertoše (*Kruh, mašta i mast*), Tatjane Arambašin i ostalih domaćih pisaca. Uz Tomizzu (*Bolji život, Materada*), mogu se spomenuti i drugi autori talijanskog kulturnog kruga koji obrađuju temu egzila, poput Puljanina Claudia Ugussija (*Podijeljeni grad*). Zavičajnu problematiku učenici mogu proučavati i istraživanjem ostalih književnih, umjetničkih i znanstvenih djela, te zavičajnih muzeja i arhiva u kojima se kroz povijest spominju njihov grad i regija.

Zavičajni itinerari – Putovima istarskih književnika

Privatna gimnazija Juraj Dobrila u Puli, koja nosi ime istarskog prosvjetitelja i preporoditelja biskupa Jurja Dobrile, u nastojanju da učenicima pruži cjelovit doživljaj zavičaja, spram skromne zastupljenosti zavičajnosti u gimnazijskim programima, redovito oplemenjuje obavezni nastavni plan i program inovativnim sadržajima – zavičajnim aktivnostima. Korelacijski i integracijski pristup izazovima zavičaja kroz projektnu nastavu i timski rad cijelog kolektiva stvorio je ugodno i poticajno ozračje, u kojemu učenici i nastavnici upoznaju i istražuju zavičaj i njegove mikrokozmose.

Do sada je Gimnazija organizirala samostalne zavičajne programe i aktivnosti za svoje učenike i nastavnike (projekti na temu zavičajnosti, zavičajna radionica, stručne ekskurzije za nastavnike, književni itinerari, povijesni itinerari, kulturno-povijesni itinerari, glazbeno-folklorni itinerari, obrada zavičajne tematike kroz redovitu učioničnu nastavu, terenska nastava...). Na kraju školske godine 2008./2009., u svibnju, učinjen je kvalitativni iskorak: učenici Privatne gimnazije sudjelovali su na književnom istarskom itineraru zajedno s učenicima i profesorima Talijanske gimnazije „Dante Alighieri“ u Puli i njihovim gostima iz gimnazije u Železnom/Eisenstadt (Gradišće/Burgenland – Austrija). Bila je to prilika da se kroz cjelodnevno druženje i obilazak Istre od Raklja preko Labina, Pazina pa sve do Roča, Aleje glagoljaša i Motovuna, spoznaju multikulturalni aspekti doživljaja zavičaja i u konkretnim situacijama usporede metode rada u trima različitim gimnazijama (hrvatska, talijanska i austrijska), od kojih su dvije za pripadnike manjina.

Zavičajnost i multikulturalnost došli su u potpunosti do izražaja kao osnova poimanja suživota u multikulturalnom okruženju i potrebe za očuvanjem zavičajne baštine i zavičajnih vrijednosti. Ovim književnim itinerarom obuhvaćena su mjesta

važna za poimanje književnog stvaralaštva i razvoj pisane riječi u Istri: Rakalj – Labin – Pazin – Roč – Aleja glagoljaša – Hum – Motovun.

Prvo odredište bio je Rakalj, malo istarsko mjesto 30-ak kilometara od Pule, rodno mjesto istarskog književnika i znanstvenika Mije Mirkovića/Mate Balote. Učenici su razgledali Balotinu rodnu kuću u kojoj je memorijalni muzej i doživjeli autohtoni istarski dom s ognjištem, namještajem, nošnjama i posuđem iz Balotina djetinjstva. Stoga nije bilo teško uživiti se u stihove Mate Balote koje je na rakljangskoj čakavštini kazivao Jano Vale i dočarati ugođaj iz Balotina romana *Tijesna zemlje*. Istom prigodom učenici su saznali da prva novovjeka čakavska poezija (početkom 20. stoljeća) nije nastala na ovim prostorima, već u Gradišću/Burgenlandu u Austriji. Naime, prvu pjesmu na čakavskom napisao je gradišćanski Hrvat Mate Meršić Miloradić i 1903. objavio pod naslovom *Va staru dob...* (Vladimir Nazor *Galeotovu pesan* 1906.), i te je stihove s Balotina prozora čitao učenik Mihael Jaidl na izvornom gradišćanskom dijalektu.

Iz Raklja put je dalje vodio preko Raše, negdašnjem poznatom rudarskom naselju, do Labina, gdje smo obišli Gradski muzej. Spustili smo se kroz hodnike muzejskog rudnika sagrađenog po uzoru onoga u Raši i obišli muzejske zbirke posvećene istarskoj učiteljici, književnici i revolucionarki Giuseppini Martinuzzi (Labin, 1844. – 1925.), čije ime nosi talijanska osnovna škola u Puli, i Matiji Vlačiću Iliriku/Matthias Flacius Illyricus (Labin, 1520. – Frankfurt na Majni, 1575.), najbližem suradniku utemeljitelja protestantizma Martina Luthera, svestranom stvaraocu i istraživaču, autoru prvog čakavskog književnog teksta *Razgovaranje meju Papistu i jednim Luteran*, koji je posebno u srcu nosio istarski zavičaj i Labinštinu i zapisao: “Istria – mea dulcissima patria” (Istra, moja najslađa domovina). Prolazeći uličicama staroga grada učenici su slušali o Labinu i njegovoj povijesti, osobito o prvim pobunama protiv fašističkog režima u svijetu 1921., Proštinskoj buni i Labinskoj republici.

Sljedeća etapa bio je Pazin, administrativno sjedište Istarske županije, središte kulturnog preporoda u 19. stoljeću kada se osnivaju čitaonica, gimnazija i Narodni dom (koje su nakon talijanske okupacije 1918. ukinuti). Naime, u Pazinu je 1899. otvorena prva hrvatska gimnazija u Istri, kao jedan od rezultata narodnog preporoda, čiji je pokretač bio biskup dr. Juraj Dobrila iz nedalekog Ježenja. Na toj je gimnaziji predavao i Vladimir Nazor, a jedan od učenika bio je i Mijo Mirković/Mate Balota, autor autobiografske monografije *Stara pazinska gimnazija* (1950).

U Etnografskom muzeju Istre, u kojem je izložena građa o životu stanovnika istarskog poluotoka, učenicima je kroz stručno vodstvo dočarana atmosfera i način življenja naših predaka kroz stoljeća, tradicijska obilježja istarskog čovjeka i kulture. Posebnu pozornost pobudila je dojmljiva izložba *Valiže i deštini: Istra izvan Istre*, o povijesti istarskog iseljništva. U muzeju se nalazi i spomen soba Jurja Dobrile, po kojemu je nazvana naša škola, kao i pulsko Sveučilište. Etnografski muzej smješten je u Pazinskom kaštelu, jednoj od naših najočuvanijih srednjovjekovnih utvrda (sagrađena prije više od 1.000 godina), a tik uz njega nalazi se Pazinska jama. Kaštel nad Pazinskom jamom ušao je u literaturu zahvaljujući Julesu Verneu, u čijem romanu *Mathias Sandorf* glavni junak iz utvrđenog Kaštela bježi i kroz Pazinsku

jamu ponorom Pazinčice izlazi u Limskom kanalu. U počast Julesu Verneu u Pazinu se, već tradicionalno, održava Festival SF literature.

Nezaobilazno odredište ovog književnog itinerara po Istri bio je Roč – gradinsko naselje iz prapovijesti, rimski *castrum*, granična srednjovjekovna utvrda, sjedište bratovština i središte žive glagoljaške djelatnosti. U sačuvanim dokumentima Roč se prvi put pominje 1064. godine. U crkvi Sv. Antona upisan je čuveni Ročki glagoljaški abecedarij iz 1200. godine. U Roču je pripremljena i prva hrvatska tiskana knjiga, *Ročki misal* iz 1483. (a iz Roča je i njezin vjesnik Žakan Juraj, koji je na margini knjige zapisao: "Vita, vita, štampa naša gori gre! ...), samo 28 godina nakon što je Gutenberg izumio tiskarski stroj, čija je vjerna kopija izložena u ročkom info-punktu i koju su učenici imali priliku vidjeti i upoznati se s načinom tiskanja prvih knjiga (inkunabule – knjige tiskane do 1500. godine). Glagoljaška tradicija u Roču je nastavljena svakogodišnjom Malom glagoljaškom akademijom, koju pohađaju osnovci iz raznih dijelova Hrvatske i inozemstva.

Zahvaljujući važnosti Roča kao snažnog glagoljaškog središta, duž ceste koja vodi od Roča do Huma podignuta je Aleja glagoljaša (ideju Zvane Črnje realizirali su profesor Josip Bratulić i kipar Želimira Janeš) kao trajni spomen na istarske glagoljaše i velike stvaraoce u prošlosti. Aleja glagoljaša sastoji se od 11 skulptura, od kojih je dio u obliku glagoljskih slova, a ukupna duljina aleje je sedam kilometara. Posjet Roču i Aleji glagoljaša učenicima je zorno predočio važnost pisane riječi i glagoljice kao jednog od triju hrvatskih pisama. Prateći Aleju glagoljaša stigli smo do Huma, koji je, zahvaljujući inicijativi Čakavskog sabora i njegovog utemeljitelja Zvane Črnje, 1972. godine proglašen za najmanji gradić na svijetu i otada počinje njegova revitalizacija, uključujući obnovljeni običaj "izbora župana za leto dan" (glasa se uezivanjem znakova u drveni 'županski' štap). Hum je poznat i po recepturi za najpoznatiju istarsku rakiju „bisku“, koja se u tom gradiću nudi u nekoliko specijaliziranih prodavaonica. Ispod zidina Huma izvire rijeka Mirna. Dah zavičaja osjetili smo i kroz gastronomske delicije: u autohtonoj istarskoj konobi tik uz Aleju glagoljaša kušali smo istarsku maneštru, fuže i fritule, što je posebno oduševilo goste iz Austrije.

Dolazak u Motovun, najpoznatiji istarski srednjovjekovni utvrđeni gradić, i legende o istarskim divovima o kojima su usput slušali, potpuno su osvojili učenička srca. Motovun je ušao u književnost i legendu zahvaljujući Vladimiru Nazoru i njegovoj pripovijesti *Veli Jože*, čiji je glavni junak kmet iz okolice Motovuna nadprirodne veličine i snage, div kakvih je u Istri po predaji, a i arheološkim nalazima, bilo u prošlosti. (O divovima je dosta legendi, a jedna kazuje kako su oni zidajući gradiće na brežuljcima jedan drugome dodavali bat (čekić), dovikujući "Brat, dobaci bat!"). Učenici su ovdje saznali su da je *Veloga Jožu* napisao u Kopru i objavio kao podlistak u tršćanskom dnevnom listu "Balkan" rujna 1907., a kao knjiga tiskan je 1908. u Ljubljani. Obilaskom Motovuna završen je cjelodnevni književni izlet po Istri.

Po povratku s ovog zavičajnog itinerara učenici Privatne gimnazije Juraj Dobrila izradili su plakat s reljefnom kartom Istre, ucrtali etape puta, označili mjesta koja smo obišli i tekstualno prikazali istarske književnike i stvaraoce s čijim djelima su se upoznali na izletu, te ukratko iznijeli povijest pisane riječi u Istri s kojom su se

uživo susreli. Uz plakat, priređena je i power-point prezentacija s mnoštvom slikovnog materijala kojom su učenici dočarali svoj književni izlet po Istri ostalim polaznicima škole. Ovoj međunarodnoj 'književnoj pustolovini' posvećene su dvije emisije u sklopu dokumentarne serije *Puna je Pula* koju emitira pulska TV Nova, čiji je autor Mirko Urošević bio ujedno i stručni vodič toga putovanja.

Uz spoznaje o preplitanju prošlosti i sadašnjosti kroz književnost, upoznavanje s kulturno-povijesnom baštinom i temeljnim obilježjima kulturnog identiteta Istre, pučkim običajima i gastronomijom, ovaj zavičajni itinerar imao je još jednu dimenziju: kroz druženje učenika i nastavnika triju gimnazija i triju jezika, imali smo prilike uočiti i prodiskutirati srodnosti i razlike obrazovnih sustava. Stoga je ovo iskustvo dragocjeno i tu bi praksu vrijedilo nastaviti.

Tematske rute u praktičnoj i terenskoj nastavi

Tematski itinerari su rute koje objedinjuju prirodnu i/ili kulturnu baštinu nekog područja, omogućavajući posjetiteljima tzv. dokoličarsku edukaciju, odnosno upoznavanje s područjem i bogateći njihov doživljaj. Radi se o jednom od prioriteta nacionalnih strateških projekata razvoja kulturnog turizma, koji ima i važnu edukativnu funkciju, a njihov sadržaj varira od ruta izrazito obrazovne prirode do pretežno zabavnog i dokoličarskog. Kulturne rute predstavljaju autentičnu i umreženu prezentaciju i valorizaciju koncentriranih kulturnih sadržaja. One umrežavaju znanje i proizvode, objedinjavajući edukativne, kulturne i uslužne sadržaje, pružajući autentičnost i zanimljivost.

Vijeće Europe razvilo je koncept europskih kulturnih itinerara, s ciljem obrazovanja za zajedničke europske vrijednosti i informiranja o zajedničkoj europskoj baštini, kao i pridavanja veće vidljivosti i poštovanja zajedničkom europskom kulturnom identitetu, te očuvanja i unapređenja europske kulturne baštine u smislu poboljšanja života, kao izvora društvenog, ekonomskog i kulturnog razvoja i kvalitetnog ispunjenja slobodnog vremena (Jelinčić, 2009, 100).

Koncept tematskih ruta kao programa koji objedinjava obrazovnu, kulturnu i turističku funkciju, zaživio je i u Istri: nakon pionirskog projekta Parenzane (Put zdravlja i prijateljstva), posljednjih godina razvijaju se, u okvirima projekata prekogranične suradnje Heart of Istria i Revitas, međunarodni kulturni itinerari: Putevi kaštela i kulturnih krajolika, Putevi sakralne umjetnosti, Put tradicije i nasljeđa istarskih gradova i Arheološki parkovi Istre. Studenti Interdisciplinarnog studija Kulture i turizma pulskog Sveučilišta uključili su se, posebno u okviru nastave Praktikuma, u projekte osmišljavanja tematskih itinerara, pa je tako u akademskoj godini 2010/2011. dvanest studentskih projektnih timova, nakon teorijskog uvoda, pomnog istraživanja dostupne literature, terenskog istraživanja i konzultacija sa stručnjacima, osmislilo nove kulturno-turističke rute po Istri: Putevima Argonauta, Pulske fortifikacije, Putevi industrijske baštine (Staza labinskih rudara), Putem Paula Kupelwiesera, Staze kažuna i suhozidne arhitekture, Vlakom na izlet u unutrašnjost Istre, Istarski pustolovni itinerar, Stazama tradicijske baštine, Istarske eko-rute, Hodočasničke staze južne Istre (vjerski turizam), Putevima glagoljice, te Putevima istarskih književnika. Studenti su se uključili i u

aktualni projekt revitalizacije istarskog zaleđa i turizma u istarskom zaleđu Revitas, pa su tako u okviru terenske nastave obišli Staze istarskih fresaka i Aleju glagoljaša, a sudjelovali su i na radionici izrade kašuna u Vodnjanu. Na temelju pozitivnih iskustava praktične i terenske nastave koja je uključila tematske rute i zavičajne itinerare, posebno one koji obrađuju ključne elemente kulturne baštine, povijesti i književnosti, akademske godine 2011/2012. na Interdisciplinarnom studiju Kultura i turizam uvedeni su novi kolegiji: Putopisi i turistički itinerari i Putopisna književnost, u okviru kojih će se nastaviti razvijati opisani koncepti i projekti.

Zaključak

U okvirima zavičajne i terenske nastave, učenicima i studentima svakako bi valjalo omogućiti upoznavanje s najvažnijim kulturnim, književnim i znanstvenim ostvarenjima istarske baštinske riznice i ključnim elementima kulturnog identiteta, koje je potrebno kontekstualizirati u širi hrvatski i europski kontekst. Multidisciplinarnim pristupom obradi najznačajnijih fenomena i djela istarske pismenosti, književnosti i kulture u okviru zavičajnih itinerara, učenicima je i studentima na zajedničkim terenskim istraživanjima ponuđena integralna zavičajna nastava. Temeljni cilj projekta je da ih se, učenjem o zavičaju na temelju dostupnih pisanih i usmenih izvora, poticanjem na samostalna i timska istraživanja, te stvaranjem svijesti o važnosti poznavanja zavičajne povijesti i kulture osposobi za ravnopravno sudjelovanje u multikulturalnom društvu znanja budućnosti koje ih čeka u Europskoj Uniji. Zaključno, valja se podsjetiti na vizionarski Balotin osvrt o važnosti njegovanja zavičajnog identiteta u suvremenom globaliziranom svijetu:

Da li ćemo nekad svi, tj. svi naši krajevi i sva naša sela živjeti u nekoj civilizaciji, koja će nam putem škola, novca, novina i radija izjednačiti jezik, kao što izjednačuje nošnju, je pitanje vrlo daleke budućnosti. Ne vjerujem da će ni onda mati u seljačkim kućama naših rasutih sela i zaselaka misliti da je ljepše da tepa djetetu „lijepa moja ptica“, umjesto „lipi tić moj“ i seljak javljati ženi da „kiša lijeva“ umjesto „daž roni“.

(Balota, 1937, 3).

Literatura

- BALOTA, M. (1937), *Lijepi mrtvac*, «Istra», časopis istarskih emigranata, br. 50-52, Zagreb
- BALOTA, M. (2002), *Tijesna zemlja*, Pula: AmforaPress.
- BALOTA, M. (2004), *Puna je Pula*, Pula: AmforaPress.
- BALOTA, M. (2009), *Dragi kamen*, Pula: AmforaPress.
- BARAC, A. (1924), *Knjiga eseja*, Zagreb: Mlada Jugoslavija.
- BERTIĆ, I., TROGRLIĆ S. (1996), *Istarska županija, Priručnik za zavičajnu nastavu*, Zagreb.

BERTOŠA, M., MATIJAŠIĆ, R., ur. (2005), *Istarska enciklopedija*, Zagreb: LZ Miroslav Krleža.

IVETIĆ, E., a cura di (2006), *Istria nel tempo, Manuale di storia regionale dell'Istria con riferimenti alla città di Fiume*, Rovinj: Unione Italiana – Fiume, Università popolare di Trieste.

JELINČIĆ, D. (2009), *Abeceda kulturnog turizma*, Zagreb: Meandarmedia.

KALČIĆ, M., ur. (1975), *Zavičajna književnost u nastavi*, Žminj: Čakavski sabor.

KANRGA, M. (1972), *O zavičaju*, «Delo», 1/1972.

KOVAČEVIĆ, M. (2006), *Zavičajni etnos i globalizacija*, u: *Zbornik Zavičajnost, globalizacija, škola*, Gospić.

MARINOVIĆ, M. (2006), *Interkulturalni pristup nastavi povijesti*, u: *Zbornik Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu*, Zagreb: FF Zagreb.

PERUŠKO, T. et al. (1968), *Knjiga o Istri*, Zagreb: Školska knjiga

PERUŠKO, T. (1966), *Nastava o zavičaju (Istria)*, Skripta Pedagoške akademije – Pula, Pula.

ROSANDIĆ, D. (2006), *Zavičajna povijest: pojmovni izazovi*, u: *Zbornik Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu*, Zagreb, FF Zagreb.

SKOK, J. (1975), *Princip zavičajnosti u nastavi književnosti u osnovnoj školi*, u Kalčić, M. (ur.), *Zavičajna književnost u nastavi*, Žminj: Čakavski sabor.

Metodički obzori 7(2012)3

Pregledni rad

UDK: 372.48:821.163.42(497.5-3Istra)

Primljeno: 14. 2. 2012.

THEMATIC ROUTES IN THE HOMELAND TEACHING: ISTRIAN LITERARY ITINERARIES

Dr. sc. Nataša Urošević

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli,
Interdisciplinarni studij *Kultura i turizam*
E-mail: nurosev@unipu.hr

Jelena Urošević-Hušak, mag. phil.

Privatna gimnazija „Juraj Dobrila“, Pula
e-mail: uhjelena@gmail.com

The paper examines the innovative possibilities of application of thematic routes in the homeland teaching and presents the project of Istrian literary itineraries. Fundamental theoretical and methodological starting point is the concept of the homeland teaching of the Istrian educator, pedagogue and scholar Tone Peruško. Through research, exploration, preservation and affirmation of the local, regional and national values and characteristics, and the concepts of multicultural and intercultural education, homeland teaching adequately fits the education for the European Union. Possible models of using and designing of thematic routes in the homeland teaching are based on the actual experience from

concrete teaching practice. The authors conclude that these alternative forms of fieldwork encourage creativity of students and facilitate the adoption of key concepts through teamwork and interactive project teaching, motivating all participants for the innovative reflection and projection of the past, present and future of their homeland.

Keywords: *homeland teaching, thematic routes, literary itinerery, Istria*